DIN ISTORIA DICȚIONARULUI ROMÂN-GERMAN AL LUI H. TIKTIN

DE

CONSTANTIN TURCU

Acum aproape douăzeci de ani, cunoscutul cărturar G. T. Kirileanu, care a donat orașului Piatra Neamț biblioteca sa de cca. 30 000 volume, de o excepțională valoare pentru cultura românească, mi-a oferit prilejul de a cerceta și copia, din bogata sa arhivă, corespondența primită de el de la învățatul filolog H. Tiktin, între anii 1923—1931, precum și alte acte pe care le-a adunat în legătură cu problema dicționarului elaborat și tipărit de acest învățat.

H. Tiktin s-a născut la 9 august 1850, în Breslau și a devenit cetățean român, locuind mulți ani în Iași, unde a fost profesor de limba germană. În ajunul primului război mondial, el a plecat la Berlin ca trimis al Statului român, în calitate de lector și director al Seminarului de limba română, de pe lîngă universitatea din capitala Germaniei. În lumea științifică e binecunoscut. A publicat numeroase studii de lingvistică, în revistele de specialitate române și străine, precum și cîteva cărți de importanță deosebită. Dar opera sa capitală rămîne al său *Dicționar român-german*, a cărui istorie încercăm să o facem în aceste pagini.

În anul 1919, H. Tiktin a fost ales membru corespondent al Academiei Române [1]. În iunie 1926, același for i-a acordat „un premiu excepțional" de 100 000 lei pentru dicționar [2]. În 1928, a fost decorat cu medalia de aur „Bene Merenti" [3]. În septembrie 1930, cînd Tiktin împlinea 80 de ani, presa a înregistrat acest eveniment [4]. Iar la 13 martie 1936, Tiktin se stingea la Berlin, din fructuoasa sa viață [5].

În unele din scrisorile sale sînt și cîteva informații autobiografice. Merită a fi semnalate, măcar acelea care ne vorbesc despre greutățile vieții lui, o dată cu punerea sa în retragere pentru pensie. Primea „o pensie ridicolă" de 208 lei, prin Banca Marmorosch Blank din București [6], și — mai tîrziu, prin 1933 — „un ajutor" de 95 mărci de la universitatea berlineză, la care se mai adăugau sumele mi-

[1] I. A. Candrea și Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, „Cartea românească", București, 1926—1931, p. 1905.

[2] G. T. Kirileanu către H. Tiktin, 6 iulie 1926.

[3] Nota G. T. Kirileanu, din luna mai 1928.

[4] Ziarul „Dimineața" din 10 august 1930.

[5] Iorgu Iordan, *H. Tiktin*, în revista „Însemnări ieșene", I, 8, din 15 aprilie 1936, p. 336—338.

[6] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 12 februarie 1923 și 27 martie 1925.

An. lingv. ist. lit., T. 19, p. 159—167, Iași, 1968.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

nime ce cîştiga din traduceri sporadice [7]. În alte scrisori vorbeşte despre starea lui sufletească, despre oboseala cauzată de munca la dicţionar şi despre neajunsurile bătrîneţelor pe care le trăia [8]. Prin 1924, el îşi vînduse biblioteca pentru 20 000 mărci, adică 800 000 lei [9], spre a avea cu ce trăi.

Restul scrisorilor privesc dicţionarul şi multiplele probleme ce s-au ivit în calea realizării lui, şi sînt adevărate documente ce au a servi la istoria acestei însemnate opere lexicografice.

Din unele scrisori, şi de pe coperţile fascicolelor dicţionarului, reiese că această operă a început a se tipări în anul 1895, ca proprietate a autorului, dar cu cheltuiala Ministerului Instrucţiunii, la Imprimeriile Statului [10]. Tirajul fusese stabilit la 3000 exemplare, din care 2500 ale autorului şi 500 ale ministerului, pentru înzestrarea bibliotecilor şcolare, precum şi ale institutelor de cultură şi celor universitare. Pe măsură ce colile se tipăreau, erau grupate, broşate în fascicole şi repartizate potrivit destinaţiei de mai sus. Cele cuvenite autorului se expediau Casei Schmierer din Galaţi, unde locuia una din fiicele lui Tiktin, care le depozita într-o magazie improprie [11]. Acolo s-au adunat toate cele 92 coli tipărite pînă la anul 1916. Încă de la început, din cele 2500 exemplare, Tiktin a difuzat, fascicolă cu fascicolă, un număr de 300 exemplare, la diferiţi abonaţi onorifici sau cu plată [12]. Restul de 2200 exemplare s-a păstrat mai departe la Galaţi.

Depozitul acesta a constituit o problemă destul de greu de rezolvat şi a dat naştere unei întinse corespondenţe între Tiktin, Casa Şcoalelor, G. T. Kirileanu, Casa Schmierer, Ministerul Instrucţiunii şi Inspectoratul şcolar Galaţi, începînd din noiembrie 1921 şi sfîrşind la 29 ianuarie 1925.

Cu preluarea întregului material pe seama Casei Şcoalelor, care printr-o nouă înţelegere stabilită cu H. Tiktin în anul 1921, a devenit proprietara dicţionarului [13], a fost delegat inspectorul şcolar din Galaţi [14]. Acesta a trebuit să facă o verificare a existentului şi să stabilească o situaţie a materialului tipărit. S-au găsit 23 fascicole, numărul lor variind între 1201—2157 exemplare, precum şi 16 pachete cu coli nebroşate, variind şi acestea între 500—1017 exemplare — mai adăugîndu-se şi prefaţa pentru volumul al II-lea, în 2076 exemplare [15].

H. Tiktin s-a arătat nemulţumit de această situaţie şi a cerut o nouă verificare, precizînd că o lipsă atît de mare la fascicola nr. 18 (sfîrşitul literei O şi începutul literei P) este inadmisibilă. „Dacă inspectorul Zaharia n-a greşit numărătoarea, atunci s-a făcut o eroare la expediţia din Bucureşti spre Galaţi, sau s-a pierdut o ladă" [16]. De altfel, în privinţa eventualelor lipsuri, Tiktin, avea soluţia salvatoare: „exemplarele ce ar lipsi se pot completa uşor şi ieftin, prin procedeul anastatic sau alt procedeu similar" [17].

În materialul documentar adunat şi păstrat de către G. T. Kirileanu, care a luat parte activă, după primul război mondial, la tipărirea volumului al III-lea al acestei opere lexicografice, se află şi o notiţă autografă avînd următorul conţinut:

„La octombrie 1912 am primit fascicola din Dicţionarul Tiktin, care se sfîrşeşte cu cuvîntul *pristos*. A mai ieşit altă fascicolă? G. T. Kirileanu".

---

[7] Tiktin către N. Iorga, 26 iunie 1933 şi N. Iorga, *Memorii*, VII, Bucureşti, 1939, p. 94.

[8] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 21 mai 1924, 7 iulie 1925 şi 20 noiembrie 1925.

[9] Nota G. T. Kirileanu, din 18 martie 1935.

[10] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 octombrie 1924.

[11] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 8 mai 1923 şi către ministrul României din Berlin, 17 ianuarie 1922.

[12] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 15 iunie 1924.

[13] H. Tiktin către Casa Schmierer, 22 noiembrie 1921.

[14] Casa Şcoalelor către Inspectoratul şcolar Galaţi, 20 decembrie 1923.

[15] Procesul verbal de primirea materialelor (3 mai 1924).

[16] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 21 mai 1924.

[17] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 octombrie 1923.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

„Săptămîna viitoare va ieși fascicola următoare. C. Alexandrescu de la Direcția Monitorului Oficial. 20 ianuarie 1914".

Acesta era deci stadiul lucrărilor de imprimare a dicționarului la începutul anului 1914. Din indicațiile de pe coperțile fascicolelor, cum s-a arătat, reiese că lucrul se începuse în anul 1895, iar din nota de mai sus [18], se constată că pînă în octombrie 1912 se tipăriseră 20 de fascicole pînă la cuvîntul „pristos".

Deci, în 18 ani se tipărise volumul I (fascicolele 1—8, cu 498 pagini, plus 42 numerotate cu cifre latine), între anii 1895—1903 [19]; și volumul al II-lea (fascicolele 9—18, cu paginile 499—1102 plus 8 nenumerotate), între anii 1906—1911. De asemenea, au mai fost tipărite pînă în octombrie 1912 și fascicolele 19 și 20, din volumul al III-lea.

În anul 1913 activitatea la dicționar a fost întreruptă, cum se întîmplase și între anii 1903—1906. Lucrul s-a reluat, s-a precizat deja, la începutul anului 1914. Din acest an și pînă în 1916 s-au mai tipărit colile 81—92, care formează fascicolele 21, 22 și 23, precum și colile 93 și 94 cu care se începe fascicola dublă 24—25 [20]. Aceste din urmă două coli se pretindea de către tipografie că se pierduseră în timpul ocupației germane. Tiktin însă declara că are cîte un exemplar din fiecare, precum are și restul textului, fie în corecturi, fie în manuscris. G. T. Kirileanu, făcînd însă cercetări, a găsit la Monitorul Oficial cele două coli și a comunicat „știrea bună" lui Tiktin, la 20 octombrie 1923 [21].

Dar timpul trecea în tratative și corespondență. Trecuseră trei ani de la reînceperea discuțiilor și abia în luna mai 1924 se reluase lucrul. „Tiparul merge încet" scria Tiktin lui G. T. Kirileanu [22]. Totuși, după îndestule eforturi, totul a fost gata abia în decembrie 1925 și G. T. Kirileanu scria — ca ultimă piedică — despre greutățile întîmpinate la tipărirea titlului pentru volumul al III-lea [23]. Trebuie să observăm aici că fascicolele 19—21 tipărite în 1912 și fascicolele 22—25, tipărite în 1914, au coperți datate cu anul 1924, iar din 1925 sînt coperțile fascicolelor duble 26, 27 și 28, 29, tipărite chiar în acest an [24].

În concluzie, volumul al III-lea cuprinde fascicolele 19—29, cu paginația 1103—1834 plus 4 pagini nenumerotate și 11 numerotate cu cifre latine. Totalul colilor numerotate este 117. Dar scăzîndu-se paginile care nu completează unele coli finale și adăugîndu-se cele nenumerotate de la început, sau numerotate cu cifre latine, găsim 118 și 3/4 coli peste tot.

O dată făcute aceste precizări de ordin tehnic, trecem la analiza restului de corespondență, din care se desprinde efortul a doi oameni pasionați pentru cultura și limba română, spre a duce la capăt o operă de mare interes științific, ce ar fi putut altfel rămîne neterminată. Aceștia sînt H. Tiktin și G. T. Kirileanu. Din păcate G. T. Kirileanu a oprit foarte puține copii după scrisorile trimise. Dar din textul celor primite de la Tiktin, ne putem da ușor seama de interesul și de stăruința lui neobosită pentru ducerea la bun sfîrșit a operei merituosului lingvist român.

La 8 decembrie 1920, H. Tiktin intervenise la Imprimeriile Statului pentru continuarea tipăririi dicționarului său, întreruptă timp de cinci ani din cauza primului război mondial. Direcția generală a Monitorului Oficial, care administra

---

[18] Nota G. T. Kirileanu și C. Alexandrescu, 20 ianuarie 1914.

[19] Socotim că trebuie să notăm aici că acest întîi volum cuprinde în paginile 475—498 un *supliment* pentru cele trei litere (A, B, C) din volum.

[20] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 6 septembrie 1923.

[21] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 octombrie 1923.

[22] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 21 mai 1924.

[23] G. T. Kirileanu către H. Tiktin, 12 decembrie 1925.

[24] Aceste precizări reies din corespondența citată, dar le-am găsit și pe exemplarul lui G. T. Kirileanu, care a modificat data de 1924 în 1912 sau în 1914, după caz.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

Imprimeriile Statului, i-a răspuns peste o jumătate de an[25], că atelierele sînt supraîncărcate cu comenzi ale autorităților Statului, că lipsește hîrtia necesară și că nu mai poate trimite o a doua corectură; din nevoia de literă zațul a fost desfăcut și nu mai dispune nici de manuscris, acesta fiind trimis Casei Schmierer din Galați.

Nemulțumit cu acest răspuns — cum era și firesc — H. Tiktin s-a adresat, la 29 octombrie 1921, Ministerului Instrucțiunii, iar Casa Școalelor îi răspunde[26] că „Ministerul a încuviințat imprimarea lucrării în condițiile următoare:

1. Lucrarea devine proprietatea exclusivă a Casei Școalelor care va avea dreptul să publice din ea oricîte ediții vor fi necesare, fără ca dvs. să aveți dreptul la altă indemnitate decît plata corecturilor tipografice, care va fi stabilită prin decizie.

2. Onorarul ce vi se acordă pentru această lucrare va fi de lei 300 pentru fiecare coală de tipar a 16 pagini.

3. Pentru coalele de la 1—93, apărute pînă acum, în număr de 2200 exemplare, pe care le veți preda Casei Școalelor, vi se acordă același onorar.

4. Plata onorarului cuvenit pentru coalele tipărite se va face după luarea lor în primire, iar a celor ce urmează a se imprima, după apariția lor.

5. Din numărul de exemplare ce se va imprima, Casa Școalelor vă acordă un număr de 50 exemplare în mod gratuit și vă vinde încă 250 exemplare cu prețul net al lucrării". Pentru începerea imprimării, i se cere lui Tiktin acceptarea acestor condiții și manuscrisul lucrării în continuare.

Filologul comunică imediat că acceptă condițiile stabilite „cu singura rezervă" ca să se întrebuințeze aceeași hîrtie bună, satinată, căci „un dicționar nu este menit, ca o carte de școală, a fi aruncat după un an de zile, ci a servi mai multe generații"... O dată cu aceasta, trimite coala 94 care „pare a fi pierit în timpul ocupației", trebuind a se tipări din nou. De asemenea, trimite paginile manuscrise 41—140 pentru litera „T", cuvintele „tamazlîc-țîfnă". Partea lucrării dintre coala 94 și acest manuscris se află sub formă de corectură, în mîinile zețarului Prașcă și i le-a dat personal „acum cîteva săptămîni". (Deci Tiktin fusese cam pe la 1 noiembrie 1921 în București). În sfîrșit, el mai precizează că paginile 141—882 din manuscris, vor fi trimise Imprimeriei treptat-treptat, spre a nu se pierde și spre a mai putea fi revizuite[27].

Peste cîteva luni, Tiktin se adresează ministrului României la Berlin, făcîndu-i un mic istoric al dicționarului pînă la 1914, și rugîndu-l să intervină pentru accelerarea lucrului și achitarea dreptului de autor de 300 lei de coala tipărită (94 coli)[28].

La o scrisoare a lui G. T. Kirileanu, din 17 ianuarie 1923, Tiktin îi răspunde că îi va restitui sau plăti exemplarul din dicționar dat lui I. Brăteanu și îi cere — pentru biblioteca Seminarului din Berlin — lucrarea lui Gh. Adamescu *(Contribuțiune la bibliografia românească*, fascicola I, 1921 și fascicola a II-a, 1923), În sfîrșit, îl mai anunță că a primit de la Casa Școalelor corectura „pentru vre-o patru coale" după zațul cules în 1916[29]. Totodată trimite și o listă sumară a scrierilor sale (Opere, studii publicate în reviste, conferințe și dări de seamă) spre a fi înserate pe o pagină a dicționarului, sub titlul „De același autor", ceea ce nu s-a mai făcut.

Neliniștit de tăcerea Ministerului Instrucțiunii și a Casei Școalelor, care nu-i răspundeau la intervențiile sale, Tiktin somează Ministerul sus-zis să înceapă „executarea convenției din 14 noiembrie 1921 și anume: procurarea hîrtiei necesare, tipărirea manuscrisului, plata dreptului de autor în sumă de 27900 lei prin

[25] Direcția Monitorului Oficial către H. Tiktin, 5 mai 1921.
[26] Casa Școalelor către H. Tiktin, adresa din 14 noiembrie 1921.
[27] H. Tiktin către minister, 22 noiembrie 1921.
[28] H. Tiktin către ministrul român din Berlin, 17 ianuarie 1922.
[29] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 12 februarie 1923.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

Banca Marmorosch Blank din București și ridicarea colilor de la Galați [30]. Trecuseră doi ani și lucrurile stăteau încă pe loc...

Imediat după aceasta, Tiktin adresa și lui G. T. Kirileanu o scrisoare, exprimîndu-și bucuria că regele s-a interesat de mersul imprimării dicționarului, întrerupt de 7 ani. În același timp el își arată nemulțumirea față de comportarea Casei Școalelor, care nu pornea lucrul, după ce i-a cumpărat munca de pînă acum pe un preț pe care l-ar fi obținut dacă vindea cele 93 de coli „ca maculatură" [31].

Kirileanu i-a scris după aceasta două scrisori — una la 14 mai și alta la 31 august 1923. Tiktin se arată mulțumit de hotărîrea Ministerului și a Casei Școalelor de a schimba tipografia. (Se încheiase un contract cu tipografia „Göbl fii" din București [32], cu 7450 lei coala de 8 pagini, broșatul fără coperți [33]). Urmează îndată altă scrisoare către G. T. Kirileanu, ca răspuns la rîndurile acestuia din 14 septembrie, recunoscînd că s-a făcut „un pas înainte" și îi trimite coala 93 și manuscris nou. De asemenea, îl roagă să aibă grijă a nu i se schimba calitatea hîrtiei la dicționar [34].

Din nou Kirileanu îi scrisese la 20 octombrie 1923 „vești bune și vești rele". Vestea rea a fost retragerea ofertei Göbl. Tiktin mărturisește că Imprimeriile Statului l-au decepționat. „Dacă i-au trebuit acestui institut aproape 20 de ani (1895—1914) pentru a tipări 94 coli, care mai este speranța ca el să termine lucrările cît voi mai fi în viață? Căci, în afară de cele 94 coli, mai sînt 20—25 coli de tipărit și eu am trecut de 73 ani! După moartea mea cine va mai îngriji de soarta lucrării mele? Cine va fi în stare să facă corecturile? Cine să scrie prefața la volumul III? Cine să înjghebe registrul alfabetic al izvoarelor noi de care m-am folosit?". În continuare Tiktin se gîndește și la o altă soluție. Să renunțe la Casa Școalelor și să vîndă dicționarul unui editor particular. El propuse Editurei Cultura Națională, cu care a vorbit în principiu și se arătase dispusă la această înțelegere. Nu i s-a trimis însă contractul proiectat. Se temea totuși că schimbarea ar cere multă pierdere de timp și lăsă pe G. T. Kirileanu să hotărască singur calea cea mai bună de urmat. Dacă lucrarea va rămîne mai departe la Imprimeriile Statului, îl ruga pe Kirileanu să stăruie a se începe lucrul neîntîrziat și să fie însărcinat Prașca a culege textul, poate ajutat și de altcineva, dacă va fi bun cunoscător a celor două limbi, și ambii să se ocupe exclusiv cu dicționarul [35].

La aceasta, G. T. Kirileanu a răspuns la 6 și la 9 noiembrie 1923, dînd relații asupra unei discuții cu profesorul V. Pîrvan, colaborator la conducerea Editurii Cultura Națională. Tiktin credea că acesta nu cunoștea corespondența în legătură cu problema dicționarului, din care ar fi văzut că prin oferta din 5 iulie 1923, cedarea întregii lucrări se făcea în condițiile stabilite cu Casa Școalelor. Deci cu ridicola sumă de 300 lei coala de tipar! Totuși Tiktin nu voia s-o rupă cu Casa Școalelor înainte de a încheia un contract cu Cultura Națională. El alătura la scrisoarea către Kirileanu un concept de contract, și-l ruga să-l prezinte acestei edituri, nutrind chiar speranța că ea îi va oferi condiții mai avantajoase [36]. Pe o carte de vizită ulterioară se află următoarele cifre: „50 000 lei pentru toate colile tipărite și cîte 500 lei onorar pentru fiecare coală ce se va tipări în viitor". Iar mai jos un scurt autograf al lui G. T. Kirileanu: „La 27 noiembrie 1923, mi-a adus contractul instituțului Cultura Națională pentru dicționarul româno-german de H. Tiktin" [37]. Noile condiții erau deci mai avantajoase.

[30] H. Tiktin către Ministerul Instrucțiunii, 7 mai 1923.
[31] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 8 mai 1923.
[32] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 6 septembrie 1923.
[33] Notă G. T. Kirileanu, 31 august 1923.
[34] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 19 septembrie 1923.
[35] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 octombrie 1923.
[36] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 18 noiembrie 1923.
[37] Nota din 27 noiembrie 1923.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

O dată cu aceste demersuri, Kirileanu făcuse și o cerere către Ministerul Instrucțiunii — din partea lui Tiktin — pentru renunțarea la dreptul de continuare a tipăririi dicționarului spre a fi trecut la Cultura Națională și, în același timp, trimise lui Tiktin, la 28 noiembrie, contractul încheiat cu Editura Cultura Națională [38]. Acesta din urmă îi răspunde plin de mulțumire [39], pentru „abilitatea și neoboseala în conducerea tratativelor". El îi restituie contractul iscălit, precum și o cerere către Minister [40] și o scrisoare către Casa Schmierer din Galați.

A fost însă bucurie în mînă străină, cum ar spune Tiktin. Ministerul „se încăpățînează a termina el lucrarea". Casa Școalelor, pe de altă parte, a venit „cu scuze pentru trecut și promisiuni pentru viitor". În continuare filologul se întreabă dacă trebuie sau nu să ceară rezilierea contractului prin justiție! „Ce mă sfătuiești să fac?" „Să mă supun?" Eu știu că dvs. „vă veți face luntre și punte pentru ca tipărirea să se efectueze cît mai repede". Dar toate străduințele „de a urni carul din loc" nu vor fi zădarnice? Nu uita să amintească nici grija pentru hîrtie de același format și calitate și pentru literă nou turnată căci cu cea veche, uzată, nu se poate tipări o lucrare filologică „în care o singură literă nedeslușită strică tot înțelesul"; precum și grija pentru zețari cunoscători ai limbii germane [41]. Încă o dată, toată nădejdea și-o pune în stăruința lui Kirileanu, „care-și jertfește munca și timpul liber pentru o cauză străină".

La 16 mai 1924, Casa Școalelor a emis mandatul de plată în suma de 20 000 lei, pentru colile tipărite pînă la 1914, desigur un aconto [42]. Pînă la 21 mai, Tiktin nu primise încă acest aconto. El scrie lui Kirileanu că „de la un timp încoace mersul lucrărilor de tipărire lasă mult de dorit. Pe cît văd nu se mai ocupă decît un singur zețar și încă unul care nu știe boabă nemțească (nu d. Prașca). Vă puteți închipui ce muncă îmi dau corecturile! Atît zațul cît și tiparul înaintează încet de tot" [43].

În iunie 1924, Tiktin confirmă primirea a două scrisori de la G. T. Kirileanu (din 26 mai și din 8 iunie). „Constat cu adîncă recunoștință neslăbitul și neobositul zel ce desfășurați, pentru mine și lucrarea mea". Se tipăriseră opt coli noi „cît se poate de bine". Spera că și corecturile viitoare se vor lucra mai bine și mai repede. A primit și banii prin Marmorosch Blank — 393 mărci! „O nimică toată în raport cu valoarea obiectului. Chestia onorarului ar trebui dezbătută din nou, căci nu mi se poate pretinde să dau degiaba munca mea de 30 de ani"! În continuare discută chestiunea abonaților, vreo 250—300. Trebuia să le furnizeze restul, de la coala 93 și pînă la sfîrșit. Convenția dintre Minister și autor nu prevedea nimic în această privință. Ca să nu mai fie obligat să-și cumpere propria carte, Tiktin propune să renunțe la cele 50 de exemplare gratuite, care socotite a 115 coli exemplarul, fac 5750 coli în total, dîndu-i-se în schimb gratuit numai colile 93—115, adică 23 coli, care pentru 250 exemplare fac tot 5750 coli. În acest caz ar fi avantajate ambele părți. Mai cere ca aceste coli să fie broșate în fascicole de 4—8 coli și expediția lor la librarul Otto Harrassowitz din Lipsca să se suporte tot de minister [44].

Peste două luni, Tiktin întreabă pe G. T. Kirileanu ce răspuns a dat Casa Școalelor în problema abonaților și îl anunță că a primit revizia la două coli [45]. Întîrzierile de care a fost adesea nemulțumit Tiktin, nu s-au datorat numai tipografiei, ci și lipsei de hîrtie. O informație ne arată că la 16 februarie 1924 s-au comandat la „Oficiul de hîrtie" 16500 coli hîrtie velină nr. 8, de 40 kg mia, și

[38] H. Tiktin către Ministerul Instrucțiunii, 30 noiembrie 1923.
[39] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 5 decembrie 1923.
[40] Cererea lui H. Tiktin către același minister, 5 decembrie 1923.
[41] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 decembrie 1923.
[42] Nota G. T. Kirileanu, cu data indicată.
[43] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 21 mai 1924.
[44] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 15 iunie 1924.
[45] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 14 august 1924.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

3000 coli hîrtie bleu pentru copertă, de 60 kg mia. La 17 august 1924 nu se furnizase încă această cantitate [46].

Un nou an se deschidea pentru corespondența dintre Tiktin și Kirileanu. Dar un an fructuos. Se tipărise fascicola 24—25 și Tiktin cerea Casei Școalelor să i se expedieze 50 exemplare, direct librarului său din Lipsca. În ultimele 2—3 luni nu s-a mai tipărit însă nimic, iar Casa Școalelor nu-i dădea nici o explicație. Kirileanu făcuse și el o lungă pauză, probabil neputîndu-i comunica nimic bun. Vorba Evangheliei, spune Tiktin: „Din prisosința inimii grăește gura" [47].

G. T. Kirileanu nu întîrzie cu răspunsul [48]. Spune că, în ultimul timp, a fost „ca frunza bătută de vînt și dusă de valuri". Îngrijirea unui frate greu bolnav, mutarea din apartament pentru reparații, venirea unor „noi sarcini pe cap", toate au contribuit ca să-l împiedice de la unele îndatoriri. Întreruperea tipăririi s-a datorat „îmbulzelii lucrărilor cu pregătirea bugetului pentru 1 ianuarie". Fascicola 24—25 n-a fost încă transportată de la Imprimerie la Casa Școalelor, nefiind terminat broșatul ei. În sfîrșit, mai arată că a cerut sprijinul lui I. Brătianu pentru dicționar.

Tiktin răspunde la această scrisoare și la o alta din 23 martie [49]. Se bucură de promisiunile lui I. Brătianu. De o jumătate de an n-a mai primit nimic de la Imprimerie, deși corecturile colilor 106—108 le-a trimis demult! Stăruie din nou asupra celor 300 exemplare din fascicula 24—25, pentru abonații vechi, biblioteci, savanți etc... „E o chestiune arzătoare pentru mine"! Casa Școalelor, prin administratorul Gh. Alesseanu, vorbește despre descompletarea exemplarelor, ceea ce nu e just, fiindcă la predarea colilor vechi, tipărite pînă la 1914 s-au descoperit lipsuri, astfel că descompletarea unor exemplare este inevitabilă. Cu această ocazie amintește de renunțările la care este dispus: cele 50 exemplare gratuite, orice plată ulterioară de onorar, chiria magaziei din Galați, restituirea cheltuielilor postale pentru corecturi expediate și cele 2500 exemplare drept de autor după vechiul contract! Cele 300 exemplare din fascicola 24—25 cere să-i fie expediate la Lipsca — librăria Harrassowitz, Querstrase 14. Urmează imediat altă scrisoare [50], prin care Tiktin vestește lui Kirileanu, „minunea minunilor", adică primirea coalelor 106—108 tipărite, și corecturi pentru coala 110. „Mai răsuflu!". Peste două luni însă, același își exprimă neliniștea pentru lunga tăcere a harnicului corespondent din București [51].

Se vede că G. T. Kirileanu a răspuns, dîndu-i și sugestia de a face o nouă cerere către Alesseanu, directorul Casei Școalelor, în problema celor 300 de exemplare din dubla fascicolă 24—25 și din cele care vor urma. Tiktin trimite cererea prin Kirileanu, arătînd că „renunță la orice avantaj material numai și numai pentru a atinge scopul pur ideal ce urmăresc". Mai departe arată că a pierdut manuscrisul „de la cuvîntul *zgău* înainte". Se teme să nu se fi strecurat în niște hîrtii vechi pe care le-a vîndut la telal! Va trebui să-l scrie din nou, dar în starea sufletească în care se află din cauza dificultăților ce le întîmpină cu problema dicționarului, nu știe de va găsi energia necesară să se apuce de lucru [52]. Pe această scrisoare Kirileanu a notat: i s-au aprobat cele 300 exemplare; N. Iorga a evocat în Parlament figura învățatului Tiktin; articol apărut în „Adevărul literar și artistic" din 29 martie 1936; critica dicționarului Tiktin, de A. Philippide, în „Specialistul român", extras din „Viața românească"...

Peste o lună altă scrisoare [53]. Tiktin spune lui Kirileanu: „după atîtea luni cu cerul acoperit de nori întunecați, amenințători, o rază de soare dătătoare de

[46] Nota G. T. Kirileanu sub data indicată.
[47] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 5 ianuarie 1925.
[48] G. T. Kirileanu către H. Tiktin, 29 ianuarie 1925.
[49] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 martie 1925.
[50] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 31 martie 1925.
[51] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 22 mai 1925.
[52] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 9 iunie 1925.
[53] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 7 iulie 1925.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

viață! N-am cuvinte pentru a-mi exprima adînca mea recunoștință. Dar vă puteți face o idee de ceea ce simt, dacă vă gîndiți la sentimentele unui tată, față de salvatorul copilului său iubit"! Anunță că a găsit manuscrisul rătăcit și îl va expedia în cîteva zile, după revizuire. Între timp, librarul din Lipsca a primit și el cele 300 exemplare din fascicolele 24—25 și 26—27 și a plătit transportul postal 46,75 mărci. Presupune că e o eroare și cere restituirea acestor bani [54]. Ulterior întreabă dacă s-a terminat fascicola finală, 28—29, pentru care a dat de mult bun de imprimat. N-a primit corectura foii de titlu pentru volumul al III-lea. Împrejurările l-au silit să renunțe la ideea unui supliment la dicționar, prin care „ar fi îndreptat greșelile și ar fi umplut lacunele numeroase", inevitabile la o astfel de lucrare „mai ales cînd n-ai colaboratori, ci trebuie să faci totul singur, cu capul tău și cu mîinile tale"... Întreabă apoi dacă s-au restituit cele 46,75 mărci de către Casa Schenker [55].

Peste 10 zile, Tiktin scria din nou, confirmînd primirea unei scrisori din 25 noiembrie. Afirmă că a trimis modelul de titlu pentru volumul al treilea, mai demult. Trimite acum un alt exemplar, la care a adăugat un motto. Prefață n-a mai scris, neavînd ceva de scris de importanță deosebită. Fixează locul listei a II-a de prescurtări „după cele 8 pagini ocupate de titlu" [56].

În prima decadă a lunii decembrie, ultima coală a dicționarului a fost tipărită. G. T. Kirileanu înaintă o cerere la Casa Școalelor, spre a i se da 7 exemplare din ultima fasciculă (28—29), pentru următoarele destinații: I. Brătianu prim ministru, Muzeul limbii române din Cluj, profesor V. Bogrea, profesor Drăgan, profesor D. Russo, Biblioteca Palatului și G. T. Kirileanu [57]. Apoi el scrie lui Tiktin, confirmînd cele trimise la 1 decembrie 1925 și informîndu-l că administratorul Casei Școalelor hotărîse a nu mai tipări foile de titlu pentru volumul al III-lea. „M-am silit în tot felul să-i fac să înțeleagă necesitatea foilor de titlu. În ce privește lista a II-a de prescurtări, ea va rămîne la finele volumului spre a nu se mai detasa din cuprinsul ultimei coli, ceea ce nu s-a întîmplat, ci a fost pusă la început. Kirileanu îl mai informează pe Tiktin că a vorbit cu I. Bianu, cu Lapedatu și alți membri ai Academiei și toți sînt de părere că acest dicționar trebuie cinstit cu cel mai mare premiu al Academiei [58].

La această scrisoare Tiktin mulțumește lui G. T. Kirileanu că a reușit să se tipărească foaia de titlu pentru volumul al III-lea. A primit și banii restituiți de Casa Schenker pentru transportul fascicolelor la Lipsca. Așteaptă cu multă nerăbdare ultima fascicolă a dicționarului [59]. „Ce s-a întîmplat cu ultima fascicolă?", întreabă el, după o lună jumătate [60]. A doua zi o nouă scrisoare lua drumul Bucureștilor. Tiktin primise o scrisoare de la Kirileanu, prin care îl vestea că i s-au expediat 300 exemplare din ultima fascicolă a dicționarului. „Așa dar visul vieții mele s-a îndeplinit și meritul de a fi adus realizarea lui, nu este mai puțin al dvs. decît al meu". Îi mulțumește cu recunoștință pentru sprijinul prețios dat și pentru modul cum a știut să învingă toate dificultățile ce s-au ivit [61].

Dar rolul lui Kirileanu nu se terminase. El trimitea profesorului V. Bogrea de la Cluj, o frumoasă și interesantă scrisoare în care îi expunea frămîntările ce au avut loc în Academie, în legătură cu propunerea de premiere a Dicționarului Tiktin, abia terminat de tipărit. Însă la secția filologică nu era un asemenea premiu, iar cel de 100 000 lei de la secția istorică nu putea fi dat din cauza opoziției lui Iorga, din motive obiective. Era destinat istoricilor. S-a hotărît amînarea dis-

[54] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 27 august 1925.
[55] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 20 noiembrie 1925.
[56] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 1 decembrie 1925.
[57] Nota G. T. Kirileanu, fără dată.
[58] G. T. Kirileanu către H. Tiktin, 12 decembrie 1925.
[59] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 2 februarie 1926.
[60] Tiktin către G. T. Kirileanu, 19 aprilie 1926.
[61] H. Tiktin către G. T. Kirileanu, 20 aprilie 1926.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)

cuțiilor [62]. Între timp, spune Kirileanu, Sextil Pușcariu a ținut o comunicare publică într-o ședință a Academiei, „vorbind cu meritate laude despre dvs." A urmat apoi și o recomandare a regelui și, în sesiunea generală „Academia v-a acordat un premiu național de 100 000 lei". De asemenea, Sextil Pușcariu a hotărît să cumpere pentru Muzeul limbii române din Cluj „însemnata dvs bibliotecă și fișele dicționarului" [63]. S-a văzut însă că biblioteca se vînduse mai demult, iar despre „fișele" dicționarului nu avem nici o informație.

Corespondența Tiktin-Kirileanu se termină la această dată — iulie 1926 — și, o dată cu ea, se încheie și această contribuție la istoria valorosului dicționar de care m-am ocupat.

[62] G. T. Kirileanu către V. Bogrea, 8 iunie 1926.
[63] G. T. Kirileanu către H. Tiktin, 6 iulie 1926.

BDD-A1558 © 1968 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:52:11 UTC)